Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, *ISSN 2224-9257*
Filologiya məsələləri № 4, 2026
Səh. 505-512

https://doi.org/10.62837/2026.4.505

ZEYNALOVA SƏBINƏ ƏSGƏR QIZI
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Odlar Yurdu Universiteti
sebinezeynalova@gmail.com

ƏDƏBİYYATIN EMPATI QURUCULUĞUNDAKI ROLU
(Azərbaycan və Dünya Ədəbiyyatı Kontekstində)

Empati – fərdin başqasının emosional və idrak vəziyyətini anlama və paylaşma qabiliyyəti — sosial münasibətlərin, etik davranışın və mədəni dialoqun əsas dayaqlarından biridir. Ədəbiyyat isə narrativ strukturlar, obrazların daxili aləmi və çoxsəsli baxış bucaqları vasitəsilə empati bacarığının formalaşmasına və dərinləşməsinə xidmət edir. Ədəbiyyatın empati quruculuğundakı rolunu nəzəri, Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı kontekstində araşdırmaq məqalənin əsas məqsəd və zəvifələrindən biridir. Məqalədə empati anlayışının psixoloji-nəzəri əsasları, narrativ empati konsepsiyası, klassik və müasir Azərbaycan və dünya ədəbiyyatından seçilmiş nümunələr əsasında empati quruculuğu mexanizmləri təhlil edilir və ədəbiyyatın təhsil və cəmiyyət üçün əhəmiyyəti ortaya qoyulur.

Müasir humanitar elmlərdə empati anlayışı yalnız psixoloji kateqoriya kimi deyil, eyni zamanda etik, estetik və sosial fenomen kimi dəyərləndirilir. Qloballaşan dünyada mədəniyyətlərarası dialoqun və sosial həssaslığın zəiflədiyi bir dövrdə empati fərdlər və cəmiyyətlər arasında anlaşmanın əsas şərti kimi çıxış edir. Bu baxımdan ədəbiyyat empati quruculuğunun ən təsirli mədəni vasitələrindən biri hesab olunur.

Azərbaycan ədəbiyyatı zəngin humanist ənənəyə malikdir və insanın daxili aləmini, sosial ədalətsizliyi, əxlaqi dilemmləri və mənəvi məsuliyyəti ön plana çıxaran çoxsaylı nümunələrlə empati təcrübəsini oxucuya yaşadır. Dünya ədəbiyyatı isə, məsələn, Çarlz Dikkens, Lev Tolstoy, Jane Austen və Toni Morrison kimi müəlliflərin əsərlərində fərdin daxili aləmi ilə ictimai reallıq arasında empatik körpülər qurur. Məqalənin əsas məqsədi ədəbiyyatın empati quruculuğundakı rolunu ümumi nəzəri çərçivədə izah etmək və bu rolu Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı nümunələri əsasında müqayisəli şəkildə təhlil etməkdir.

Empati anlayışı humanitar və sosial elmlərdə çoxqatlı və mürəkkəb fenomen kimi tədqiq olunur. Termin ilk dəfə XIX əsrin sonlarında alman estetikası kontekstində *"Einfühlung"* (içinə-hiss-etmə) anlayışı kimi ortaya çıxmış, sonradan psixologiya, fəlsəfə, sosiologiya və ədəbiyyat nəzəriyyəsində mühüm kateqoriyaya çevrilmişdir. Müasir elmi yanaşmalarda empati əsasən insanın başqasının emosional vəziyyətini hiss etməsi, onun düşüncə tərzini və dünyagörüşünü anlama qabiliyyəti kimi izah olunur.

Psixoloji baxımdan empati adətən iki əsas komponent üzrə təsnif edilir: *emosional empati və idrak (kognitiv) empati.* Emosional empati fərdin qarşısındakı insanın hisslərinə avtomatik və affektiv reaksiya verməsini, yəni başqasının kədərini, sevincini və ya ağrısını öz daxilində hiss etməsini ifadə edir. İdrak empati isə daha şüurlu proses olub, başqasının perspektivini, motivlərini və davranış səbəblərini rasional şəkildə anlamaq bacarığıdır. Bu iki komponent qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərir və empatik davranışın tam formalaşmasını təmin edir.

Nevropsixoloji tədqiqatlar empati qabiliyyətinin beynin müəyyən strukturları ilə əlaqəli olduğunu göstərir. Xüsusilə güzgü neyronlar sistemi insanın başqasının davranışını və emosiyalarını müşahidə edərkən sanki həmin təcrübəni özü yaşayırmış kimi reaksiya verməsinə imkan yaradır. Bu mexanizm empati hissinin bioloji əsaslarını izah etsə də, empati yalnız fizioloji proseslərlə məhdudlaşmır; o, mədəni və sosial faktorların təsiri ilə inkişaf edir və formalaşır.

Fəlsəfi yanaşmalarda empati etik münasibətlərin təməlində dayanır. Fenomenoloqlar empatiyanı "başqasının subyektiv dünyasına daxil olma" aktı kimi izah edərək onu etik məsuliyyətlə birbaşa əlaqələndirirlər. Ədəbiyyat nəzəriyyəsində empati anlayışı əsasən *narrativ empati* termini ilə işlədilir. Ədəbiyyatşünas alim Suzanne Keen empatiyanı oxucunun ədəbi mətndəki personajlarla qurduğu emosional və idrak əlaqə kimi izah edir.

Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı empati quruculuğunu yalnız emosional təsir vasitəsi kimi deyil, eyni zamanda etik və fəlsəfi dəyər sistemi kimi təqdim edir. Bu ədəbiyyatda insanın daxili dünyası, mənəvi iztirabları və fərdi taleyi poetik obrazlar vasitəsilə elə təqdim olunur ki, oxucu həmin hissləri yalnız müşahidə etmir, eyni zamanda onları daxili təcrübə kimi yaşayır. Klassik şairlər insanın emosional aləmini bədii şəkildə universallaşdıraraq empati quruculuğunu oxucu ilə mətn arasında qurulan dərin mənəvi əlaqəyə çevirirlər.

Bu baxımdan Nizami Gəncəvinin “Leyli və Məcnun” poemasında empati ideyası xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Nizami Məcnun obrazını yalnız aşiq kimi deyil, həm də cəmiyyətin sərt normaları qarşısında tənhalaşmış və iztirab çəkən insan kimi təqdim edir. Məcnunun eşqi onun varlığının əsas mahiyyətinə çevrilir və bu hiss onun sosial reallıqla konfliktini dərinləşdirir. Şair bu daxili vəziyyəti belə ifadə edir:

“Mən aşiqəm, eşq mənim dinimdir,
Dünya nədir, könlümün qəmini kim dinlər?”

Bu misralar Məcnunun emosional tənhalığını və onun hisslərinin cəmiyyət tərəfindən anlaşılmamasını göstərir. Oxucu bu poetik ifadə vasitəsilə qəhrəmanın ruhi vəziyyətinə yaxınlaşır və onun iztirabını empatik şəkildə dərk edir. Beləliklə, Nizami oxucunu yalnız hadisələrin müşahidəçisi kimi deyil, qəhrəmanın daxili aləminin iştirakçısı kimi təqdim edir.

Məhəmməd Füzulinin yaradıcılığında isə empati daha dərin emosional və metafizik səviyyədə qurulur. Füzuli eşq və iztirab mövzusunu fərdi hiss kimi deyil, insan

varlığının fundamental təcrübəsi kimi təqdim edir. Şair özünü Məcnun obrazı ilə müqayisə edərək belə yazır:

“Məndə Məcnundan füzun aşiqlik istedadı var,
Aşiq-i sadiq mənəm, Məcnunun ancaq adı var.”

Bu beyt Füzulinin lirikasında empati quruculuğunun güclü poetik mexanizmini nümayiş etdirir. Şair öz daxili ağrısını ifadə etməklə onu ümumbəşəri hissə çevirir və oxucu bu emosional vəziyyəti öz daxili təcrübəsi ilə əlaqələndirir. Nəticədə oxucu ilə poetik “mən” arasında empatik identifikasiya prosesi yaranır.

Nəsiminin poeziyasında isə empati anlayışı insanın ontoloji və mənəvi dəyəri ilə əlaqələndirilir. Hürufi fəlsəfəsinə əsaslanan bu poetik dünyagörüşdə insan ilahi mahiyyətin daşıyıcısı kimi təqdim olunur və onun daxili aləmi sonsuz bir mənəvi potensialı ifadə edir. Nəsimi insanın mənəvi böyüklüyünü belə ifadə edir:

“Sığmazam yerə-göyə, könlümə sığar könlüm,
Məndə sığar iki cahan, mən bu cahana sığmazam.”

Bu misralar insanın daxili dünyasının genişliyini və onun mənəvi dəyərinin sonsuzluğunu göstərir. Oxucu bu poetik ifadə vasitəsilə insanın daxili aləminin dərinliyini və onun çəkdiyi iztirabların mənəvi ölçüsünü empatik şəkildə dərk edir. Beləliklə, Nəsiminin poeziyasında empati yalnız emosional paylaşım deyil, həm də insanın ontoloji ləyaqətinin tanınması və qəbul edilməsi kimi təqdim olunur.

Beləliklə, Nizami, Füzuli və Nəsimi yaradıcılığı klassik Azərbaycan ədəbiyyatında empati ideyasının müxtəlif poetik və fəlsəfi formalarını nümayiş etdirir. Bu şairlərin əsərlərində empati fərdi iztirabın universallaşdırılması, insanın daxili aləminin dərin poetik təsviri və oxucunun həmin emosional təcrübə ilə identifikasiya etməsi vasitəsilə formalaşır. Nəticədə klassik Azərbaycan ədəbiyyatı empati quruculuğunun güclü humanist ənənəsini yaradır və bu ənənə sonrakı dövrlərin ədəbi düşüncəsinə də mühüm təsir göstərir.

Dünya ədəbiyyatında empati çox vaxt fərdi və sosial problemlərin anlaşılması üçün vasitə rolunu oynayır.

Dünya ədəbiyyatında empati quruculuğu insanın fərdi və sosial təcrübələrinin dərin psixoloji təsviri vasitəsilə həyata keçirilir. Müxtəlif dövrlərə və ədəbi məktəblərə aid əsərlərdə yazıçılar personajların daxili aləmini və onların sosial reallıqla qarşılıqlı münasibətlərini elə təqdim edirlər ki, oxucu həmin obrazların hisslərini və həyat vəziyyətlərini emosional və idrak səviyyəsində dərk edə bilir. Bu baxımdan empati yalnız estetik təsir vasitəsi deyil, həm də insanın sosial problemləri daha dərindən anlamağa imkan verən mühüm ədəbi mexanizmə çevrilir.

Lev Tolstoyun “Anna Karenina” romanı empatik təsvirin klassik nümunələrindən biri hesab olunur. Tolstoy personajların daxili psixoloji vəziyyətlərini son dərəcə in-

cəliklə təsvir edərək oxucunu onların düşüncə və hisslərinə yaxınlaşdırır. Romanın baş qəhrəmanı Anna Kareninanın sevgi, ailə və cəmiyyət arasında yaşadığı daxili konflikt oxucuda güclü empatik reaksiya yaradır. Anna yalnız şəxsi ehtiraslarının qurbanı kimi deyil, eyni zamanda sərt sosial normalar və ictimai qınaq qarşısında təklənmiş insan kimi təqdim olunur. Eyni zamanda romanda Kiti obrazının emosional yetkinlik prosesi də empatik təsvir vasitəsilə təqdim edilir. Oxucu Kiti obrazının ilk məhəbbət xəyal qırıqlığından sonra mənəvi yetkinlik mərhələsinə keçidini izləyərək onun daxili dəyişimini anlayır və bu proseslə emosional bağ qurur.

Jane Austenin "Qürur və Qərəz" romanında isə empati sosial münasibətlər və psixoloji transformasiya vasitəsilə qurulur. Romanın əsas qəhrəmanları Elizabeth Bennet və Mr. Darcy əvvəlcə bir-birini yanlış stereotiplər və sosial qərəzlər əsasında qiymətləndirirlər. Lakin hadisələrin inkişafı nəticəsində hər iki obraz öz səhvlərini dərk edir və daxili dəyişiklik keçirir. Oxucu bu transformasiya prosesini izləyərək personajların emosional və mənəvi inkişafını empatik şəkildə qavrayır. Austen burada empati quruculuğunu sosial sinif fərqləri, qürur və şəxsi qərəz kimi problemlərin tədricən aşılması vasitəsilə həyata keçirir.

Çarles Dikensin "Oliver Tvist" romanında empati sosial ədalətsizlik mövzusu ilə sıx bağlıdır. Dikens Viktoriya dövrü İngiltərəsində yoxsulluq, uşaq əməyinin istismarı və sosial bərabərsizlik kimi problemləri təsvir edərək oxucuda güclü empatik reaksiya yaradır. Oliver obrazı cəmiyyətin ən zəif və müdafiəsiz təbəqəsini təmsil edir və onun yaşadığı çətinliklər oxucunu sosial məsuliyyət haqqında düşünməyə vadar edir. Dickensin realist təsviri nəticəsində oxucu yalnız fərdi taleyə deyil, həm də həmin taleyi yaradan sosial sistemə empatik münasibət göstərir.

Müasir dünya ədəbiyyatında empati mövzusu daha çox tarixi travmalar və kollektiv yaddaş kontekstində təqdim olunur. Toni Morrisonun "Sevgili" romanı bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Əsərdə köləliyin insan psixikasına və ailə münasibətlərinə təsiri fərdi talelər vasitəsilə təsvir edilir. Morrison keçmiş travmanın yaddaşda necə yaşadığını və onun insan kimliyinə necə təsir etdiyini göstərərək oxucunu həmin təcrübəni empatik şəkildə dərk etməyə çağırır. Romanın qəhrəmanları öz keçmişlərinin ağır xatirələri ilə üzləşərkən oxucu da onların psixoloji ağrısını və azadlıq axtarışını dərindən hiss edir.

Beləliklə, dünya ədəbiyyatında empati quruculuğu müxtəlif estetik və tematik yollarla həyata keçirilir. Tolstoy və Austen kimi yazıçılar empatiyanı daha çox fərdi psixoloji münasibətlər və emosional transformasiya vasitəsilə təqdim edərkən, Dickens və Morrison kimi müəlliflər onu sosial ədalətsizlik və tarixi travma kontekstində təsvir edirlər. Bu müxtəlif yanaşmalar göstərir ki, empati dünya ədəbiyyatında həm fərdi talelərin anlaşılması, həm də sosial problemlərin dərk edilməsi üçün mühüm bədii və etik vasitədir.

Azərbaycan və dünya ədəbiyyatında empati anlayışının formalaşması və təqdim olunması müəyyən oxşarlıqlar və fərqlərlə xarakterizə olunur. Hər iki ədəbi ənənə in-

sanın daxili dünyasını, emosional təcrübələrini və sosial münasibətlərini bədii təsvir vasitəsilə oxucuya çatdıraraq empatik düşüncənin formalaşmasına xidmət edir. Bununla belə, empati quruculuğunun ifadə formaları və estetik mexanizmləri müxtəlif ədəbi ənənələrdə fərqli bədii strategiyalarla həyata keçirilir.

Əvvəla, oxşarlıqlar baxımından həm Azərbaycan, həm də dünya ədəbiyyatı empati vasitəsilə insanın daxili aləminin və mənəvi dilemmlərinin dərk edilməsinə yönəlir. Hər iki ənənədə müəlliflər obrazların psixoloji vəziyyətini, onların daxili mübarizələrini və sosial mühitlə münasibətlərini təsvir edərək oxucuda emosional rezonans yaradırlar. Bu proses narrativ strukturların quruluşu, daxili monoloqlar, psixoloji təsvirlər və dialoqlar vasitəsilə həyata keçirilir. Oxucu bu bədii mexanizmlər vasitəsilə personajların düşüncə və hisslərinə yaxınlaşır, onların yaşadığı sevinc, ağrı və dilemmləri empatik şəkildə qavrayır. Beləliklə, həm Azərbaycan, həm də dünya ədəbiyyatı empati quruculuğu vasitəsilə insanın daxili təcrübəsinin universallığını göstərir və oxucunu fərqli həyat talelərini anlamağa təşviq edir.

Digər tərəfdən, fərqlər baxımından empati anlayışının təqdimatında müəyyən estetik və tematik xüsusiyyətlər müşahidə olunur. Azərbaycan ədəbiyyatında empati çox vaxt poetik və liriki təsvir vasitəsilə formalaşır və milli mədəni dəyərlər, tarixi təcrübə və mənəvi fəlsəfə ilə sıx əlaqədə təqdim olunur. Xüsusilə klassik Azərbaycan poeziyasında – Nizami Gəncəvi, Məhəmməd Füzuli və Nəsimi kimi şairlərin yaradıcılığında – empati insanın daxili iztirablarının poetik universallaşdırılması yolu ilə ifadə edilir. Bu əsərlərdə fərdi hisslər ümumbəşəri mənəvi təcrübə səviyyəsinə qaldırılır və oxucu ilə poetik "mən" arasında emosional identifikasiya yaranır.

Dünya ədəbiyyatında isə empati daha çox realist və psixoloji təsvir üsulları vasitəsilə təqdim olunur və sosial problemlərin geniş miqyasda göstərilməsi ilə bağlıdır. Məsələn, Lev Tolstoyun əsərlərində empati insanın daxili psixoloji konfliktlərinin dərin analizi vasitəsilə qurularkən, Çarles Dikensin yaradıcılığında sosial ədalətsizlik, yoxsulluq və uşaqların çətin həyat şəraiti oxucuda empatik münasibət yaradır. Toni Morrison kimi müasir müəlliflərin əsərlərində isə empati tarixi travmalar, irqi ayrı-seçkilik və kollektiv yaddaş kimi problemlərin fərdi talelər üzərindən təqdim edilməsi ilə formalaşır. Beləliklə, dünya ədəbiyyatında empati yalnız fərdi emosional təcrübə deyil, həm də sosial və tarixi kontekstlərin qlobal səviyyədə dərk edilməsinə xidmət edir.

Müqayisəli təhlil göstərir ki, hər iki ədəbi ənənə empati quruculuğunu müxtəlif estetik vasitələrlə həyata keçirsə də, onların əsas məqsədi oxucunu hadisələrin passiv izləyicisi olmaqdan çıxarmaqdır. Ədəbiyyat oxucunu personajların daxili dünyasına daxil edərək onları başqasının hisslərini və düşüncələrini anlamağa, sosial problemlərə daha həssas yanaşmağa və etik mövqe formalaşdırmağa təşviq edir. Bu baxımdan empati həm Azərbaycan, həm də dünya ədəbiyyatında humanist düşüncənin və mənəvi dəyərlərin formalaşmasında mühüm rol oynayan əsas estetik prinsiplərdən biri kimi çıxış edir.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, *ISSN 2224-9257*
Filologiya məsələləri № 4, 2026
Səh. 505-512

Nəticə

Ədəbiyyat empati quruculuğunda mühüm və unikal rol oynayan mədəni institutlardan biridir. Bədii mətnlər insanın daxili aləmini, onun emosional təcrübələrini və sosial mühitlə münasibətlərini təsvir etməklə oxucunu başqa bir insanın həyatına və düşüncə dünyasına daxil olmağa imkan verir. Bu proses yalnız emosional təsir yaratmaqla məhdudlaşmır; eyni zamanda oxucunun idrakını genişləndirir, onun sosial və etik məsələlərə daha həssas yanaşmasına şərait yaradır. Ədəbiyyat vasitəsilə insan fərqli həyat təcrübələrini, müxtəlif sosial vəziyyətləri və mədəni kontekstləri dərk etməyə başlayır ki, bu da empati bacarığının inkişafında mühüm rol oynayır.

Klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatı bu baxımdan zəngin bədii və fəlsəfi ənənəyə malikdir. Azərbaycan ədibləri insanın daxili dünyasını, sevgi və iztirablarını, sosial ədalətsizlik və mənəvi dilemmlərini poetik və realist təsvir vasitəsilə təqdim edərək oxucuda empatik münasibət formalaşdırırlar. Nizami Gəncəvi, Məhəmməd Füzuli və İmadəddin Nəsimi kimi klassik müəlliflərin əsərlərində insanın mənəvi iztirabları və daxili mübarizələri poetik ümumiləşdirmə səviyyəsində təqdim olunur və oxucu həmin hissləri öz təcrübəsi kimi qəbul etməyə başlayır. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatında isə empati mövzusu daha çox sosial reallıqlar, insan münasibətləri və fərdi talelər kontekstində təqdim olunur. Bu əsərlərdə insanın gündəlik həyat problemləri, cəmiyyətlə münasibətləri və şəxsi seçimləri oxucuya daha real və tanış kontekstdə göstərilir ki, bu da empatik reaksiyanın güclənməsinə səbəb olur.

Dünya ədəbiyyatı isə empati anlayışını daha geniş, qlobal perspektivdə təqdim edir. Müxtəlif xalqlara və mədəniyyətlərə aid ədəbi nümunələr oxucunu fərqli sosial, tarixi və mədəni təcrübələrlə tanış edir. Bu əsərlərdə insanın şəxsi həyat dramları, sosial bərabərsizlik, müharibə, köləlik, miqrasiya və digər qlobal problemlər fərdi talelər vasitəsilə təqdim olunur. Nəticədə oxucu yalnız konkret bir obrazın həyatına deyil, bütövlükdə insan təcrübəsinin müxtəlif formalarına empatik münasibət göstərməyə başlayır. Beləliklə, dünya ədəbiyyatı oxucunun dünyagörüşünü genişləndirir və onu fərqli mədəniyyətlərə və həyat təcrübələrinə daha açıq və anlayışlı yanaşmağa təşviq edir.

Bütün bunları nəzərə aldıqda demək olar ki, ədəbiyyat yalnız estetik zövq yaradan bir sənət növü deyil, həm də mühüm sosial və etik funksiyaya malikdir. Ədəbiyyat insanları bir-birinin hisslərini və düşüncələrini anlamağa, sosial problemlərə həssas yanaşmağa və daha humanist mövqe formalaşdırmağa təşviq edir. Bu baxımdan empati quruculuğu ədəbiyyatın ən mühüm funksiyalarından biri kimi çıxış edir və onun cəmiyyətin mənəvi inkişafında oynadığı rolu daha da əhəmiyyətli edir. Empatiyə əsaslanan düşüncə isə yalnız fərdi münasibətlərdə deyil, həm də daha ədalətli, tolerant və sağlam cəmiyyətin formalaşmasında vacib amillərdən biri kimi qiymətləndirilə bilər.

İstifadə olunan ədəbiyyat siyahısı:

1. Nizami Ganjavi. (2004). *Leyli və Məcnun*. Bakı: Lider nəşriyyatı.
2. Muhammad Fuzuli. (2005). *Divan*. Bakı: Şərq-Qərb nəşriyyatı.
3. Imadaddin Nasimi. (2004). *Seçilmiş əsərləri*. Bakı: Azərnəşr.
4. Mirza Fatali Akhundov. (2005). *Seçilmiş əsərləri*. Bakı: Şərq-Qərb.
5. Anar Rzayev. (2006). *Seçilmiş əsərləri*. Bakı: Azərbaycan nəşriyyatı.
6. Leo Tolstoy. (2008). *Anna Karenina*. Moscow: Eksmo.
7. Jane Austen. (2003). *Pride and Prejudice*. London: Penguin Classics.
8. Charles Dickens. (2002). *Oliver Twist*. London: Penguin Classics.
9. Toni Morrison. (2007). *Beloved*. New York: Vintage Books.
10. Martha C. Nussbaum. (1997). *Cultivating Humanity: A Classical Defense of Reform in Liberal Education*. Cambridge: Harvard University Press.
11. Suzanne Keen. (2007). *Empathy and the Novel*. Oxford: Oxford University Press.
12. Wayne C. Booth. (1988). *The Company We Keep: An Ethics of Fiction*. Berkeley: University of California Press.
13. Lisa Zunshine. (2006). *Why We Read Fiction: Theory of Mind and the Novel*. Columbus: Ohio State University Press.
14. Roman Ingarden. (1973). *The Literary Work of Art*. Evanston: Northwestern University Press.
15. Terry Eagleton. (2013). *How to Read Literature*. New Haven: Yale University Press.

Зейналова Сабина Аскер кызы
Доктор философии по филологии
Университет «Одлар Юрду»
sebinezeynalova@gmail.com

Роль литературы в формировании эмпатии (в контексте Азербайджанской и мировой литературы)

Эмпатия является многогранным понятием, включающим как эмоциональные, так и когнитивные компоненты. В литературоведении эмпатия рассматривается как процесс, в ходе которого читатель идентифицирует себя с персонажем и воспринимает его переживания как собственные (Keen, 2007).

Кроме того, литература способствует развитию этического мышления, поскольку читатель сталкивается с моральными дилеммами и вынужден оценивать поступки персонажей (Nussbaum, 1997). Таким образом, художественный текст выступает не только как средство эстетического воздействия, но и как инструмент нравственного воспитания.

Классическая азербайджанская литература представляет эмпатию не только как эмоциональное переживание, но и как важную этическую и философскую категорию. В произведениях поэтов эмпатия выражается через глубокий анализ человеческой души и её страданий.

В мировой литературе эмпатия часто формируется через реалистическое и психологическое изображение персонажей и их жизненных обстоятельств.

Азербайджанская и мировая литература, несмотря на различия в художественных подходах, объединены общей целью — формированием у читателя способности к сопереживанию и пониманию других людей. В этом контексте литература выступает не только как источник эстетического удовольствия, но и как важный инструмент формирования более справедливого и гуманного общества.

Ключевые слова: *эмпатия, литература, нарративная эмпатия, азербайджанская литература, мировая литература, этическое сознание, идентификация читателя*

Phd. Sabina Zeynalova
Odlar Yurdu University
sebinezeynalova@gmail.com

THE ROLE OF LITERATURE IN THE DEVELOPMENT OF EMPATHY
(In the Context of Azerbaijani and World Literature)

Empathy is a multifaceted concept that encompasses both emotional and cognitive components. In literary studies, empathy is understood as a process through which the reader identifies with a character and perceives the character's experiences as their own (Keen, 2007).

Moreover, literature contributes to the development of ethical thinking, as the reader encounters moral dilemmas and is compelled to evaluate the actions of characters (Nussbaum, 1997). Thus, a literary text functions not only as a means of aesthetic expression but also as an instrument of moral education.

Classical Azerbaijani literature presents empathy not merely as an emotional experience, but also as an important ethical and philosophical category. In the works of poets, empathy is expressed through a profound analysis of the human soul and its suffering. In world literature, empathy is often constructed through realistic and psychological portrayals of characters and their life circumstances.

Despite differences in artistic approaches, Azerbaijani and world literature are united by a common goal—the development of the reader's ability to empathize and understand others. In this context, literature serves not only as a source of aesthetic pleasure, but also as an important tool for fostering a more just and humane society.

Keywords: *empathy, literature, narrative empathy, Azerbaijani literature, world literature, ethical consciousness, reader identification*

Redaksiyaya daxil olma tarixi:
Çapa qəbul olunma tarixi:
F.f.d.dosent S.X.Abdurəhmanova tərəfindən
çapa tövsiyə olunmuşdur.